

De openbare bibliotheek als monument en cultuurbaken

Bibliotheken bevinden zich in een competitieve vrijetijdsmarkt en zullen hun vrijplaats als culturele basisvoorziening daarin moeten realiseren. Om dit debat te stimuleren organiseerde vzw Locus met de steun van de Vlaamse cultuuradministratie eind juni een studiereis onder het motto *Inspireren om visie te creëren*. De VVSG reisde mee.

TEKST HILDE PLAS BEELD ILSE DEPRÉ, BIBNET

Nederlandse gemeenten zijn, net zoals Vlaamse, hoofdaandeelhouders van de openbare bibliotheken maar de bibliotheek heeft er meestal wel een zelfstandig statuut als stichting. De economische crisis maakt het debat over de maatschappelijke en economische relevantie van cultuurvoorzieningen er brandend actueel. De druk om lokaal meer te doen met minder middelen onder het motto 'meer lokale autonomie' zet Nederlandse gemeenten aan tot scherpe keuzes, ook in bibliotheekbeleid. Vlaamse gemeenten leven in een gelijkaardige context. Hier kondigt zich bovendien een scharnierpunt aan met de invoering van de beleids- en beheerscyclus, het strategisch meerjarenplan en de nieuwe gemeentelijke legislatuur vanaf 2013. Het debat over de toekomst van de openbare bibliotheek is met andere woorden ook in Vlaanderen actueel.

“**Cultuur trekt publiek en investeerders aan. De inplanting van de openbare bibliotheek achter het Centraal Station is daarom een weloverwogen investering van het Amsterdamse bestuur.**”

Die openbare bibliotheek geniet een goede status als culturele basisvoorziening, mede dankzij de historische decretale verankering in het Vlaams en gemeentelijk beleid. De aanpassing van het hoofdstuk Openbare Bibliotheek in het decreet Lokaal Cultuurbeleid naar aanleiding van het Planlastdecreet is daar geen bedreiging voor. Toch is een proactieve vertaling van maatschappelijke en bestuurlijke uitdagingen aangewezen.

De Amsterdamse bibliotheek vertrekt voor de inrichting en het beleid van informatie delen en de verbeelding voeden.

Het wettelijk en financieel kader kennen is nodig, maar visie en ambitie, collectie en infrastructuur, deskundig personeel en dito personeelsbeleid zijn dat ook. We zoomen in dit artikel in op visie en ambitie, geïnspireerd door de Nederlandse voorbeelden.

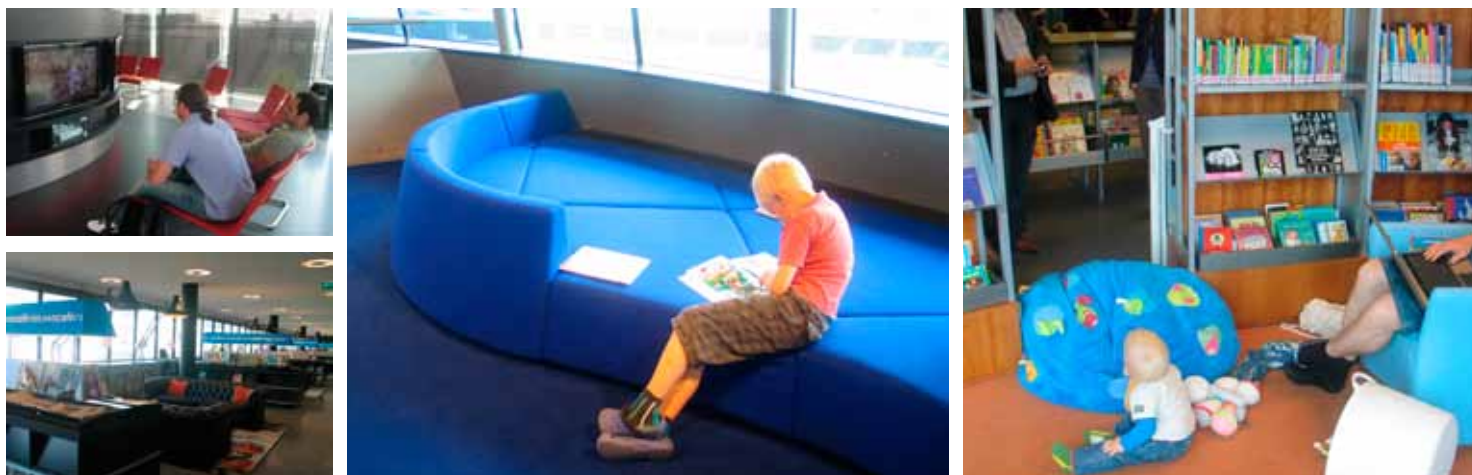
Publieke vrijplaats

De openbare bibliotheek heeft in de digitale kennismaatschappij geen monopolie meer in de verzameling (collectie) en ontsluiting van informatiedragers (boek, pc, i-Pad, cd, dvd...). Maar de lokale bibliotheek is nog steeds dé publieke en pluralistische vrijplaats voor informatieverwerving en kennisdeling. Het is de publieke plek bij uitstek waar pluralisme visueel en tastbaar aanwezig is. Je vindt er boeken van Karl Marx of Milton Friedman naast hobby-informatie over koken, reizen of schaken. Als bibliotheekgebruiker word je niet scheef bekeken als je met een uiteenlopende collectie naar huis gaat. De digitale registratie die de meeste bibliotheken al hanteren, maakt de uitleen nog anoniemer. Dat die registratie gebruikersprofielen oplevert, is stof voor een marketingverhaal.

Het publieke en pluralistische karakter van de bibliotheek is een belangrijke troef en een ijkpunt. Het weerspiegelt zich in de collectie, in de architectuur en de locatie. Denken we maar aan bibliotheken in Antwerpen, Genk of Dendermonde. Ze liggen in het hart van een stadswijk of aan een plein als fysiek monument en cultuurbaken.

Informatiewarenhuis en cultuurmonument

Amsterdam en Almere stellen dat de bibliotheek een publiek monument moet zijn en dat ze dit bereiken met hoge kwaliteit in dienstverlening en collectie en met doordachte binnen- en buitenarchitectuur. De bibliotheek als 'warenhuis' voor informatie en cultuur vertaalt zich in de inrichting, de keuze en de presentatie van de collectie en de klantenservice. Het aantal leden en uitleningen steeg flink door dit winkelconcept.

In Heerhugowaard bepaalt de stem van kinderen en jongeren wat prioritair is en hoe dat vorm krijgt.

Bij de presentatie hanteert de bibliotheek van Almere het motto *vinden wat je niet zoekt*. Dat maakte de aankleding duur, want de bibliotheek moet uitnodigen tot exploratie van het wereldwijde informatie- en media-aanbod. Maar collectie en catalogus zijn uitbesteed aan het landelijk netwerk. Afname van uitleenmateriaal gebeurt op grond van gebruikersprofielen waaraan kostbaar lokaal marktonderzoek voorafging.

Dat een sterke cultuurinvestering de eigen bevolking dient maar ook de stad promoot, bewijst de monumentale bibliotheek Amsterdam met verve. De Amsterdamse skyline en de

“ **De lokale bibliotheek is dé publieke vrijplaats voor informatieverwerving en kennisdeling. Pluralisme is er visueel en tastbaar aanwezig.**

publieksstroom groeiden in korte tijd. Cultuur trekt immers publiek en investeerders aan. De inplanting achter het Centraal Station is daarom een weloverwogen investering van het Amsterdamse bestuur. Bij het betreden van de bibliotheek nodigt het binnenplein (atrium) uit om per roltrap de zeven verdiepingen te ontdekken. ‘Voor de inrichting en het beleid vertrekken we van informatie delen en de verbeelding voeden,’ zegt directeur Hans van Velzen die dit de kernopdracht noemt. De transparantie van het gebouw laat via goede zichtlijnen discreet bewaking van de publieke ruimte toe. Het restaurant op de hoogste verdieping versterkt het aangename verblijfsklimaat, met het stads panorama als toemaatje.

100x talent

‘Dat de openbare bibliotheek er morgen anders uit zal zien dan de ideale bibliotheek vandaag is voor Heerhugowaard de drijfveer om de jeugdbibliotheek opnieuw uit te vinden,’ vertelt Erna Winters, coördinator van de openbare bibliotheek. Het concept ‘meervoudige intelligentie’ is de inspiratiebron. Dat

leunt aan bij ervaringsgericht leren met Howard Gardner als referentie; in Heerhugowaard noemen ze dit het *100x talent*. De stem van kinderen en jongeren bepaalt er wat prioritair is en hoe dat vorm krijgt. Die input ernstig nemen en omzetten in inrichting, collectie en activiteiten is niet evident. De omschakeling vraagt extra zorg bij personeel maar ook bij de inschakeling van vrijwilligers. De 100x talent-aanpak kleurt zowel de hoofdvestiging te Heerhugowaard als de servicepunten, verspreid over drie gemeenten. De jeugdbibliotheek is er de leer- en speelplek met een Explorium waar kinderen ‘uitvinden’, geïnspireerd door een workshop of een kunstenaar. Vitrines stallen schaalmodellen en kunstwerkjes uit. In de Golem-lampenkap belanden kinderangsten en -dromen en er is een ‘kraaiennest’ omdat kinderen hoog willen zitten. Het provinciaal servicepunt Probiblio ondersteunt het pilotproject. Iedereen is enthousiast, temeer omdat het concept ook lijkt te werken voor andere (leeftijds)groepen en voor werkvelden zoals erfgoed.

De recente clustervorming met drie gemeenten, waar goede financiële afspraken en een bestuur met drie wethouders (schepenen) het management schragen, is complex maar zet geen rem. De focus op meervoudige intelligentie roept bij ons ‘brede school’ op. Erna Winters bevestigt dat aansluiting op het onderwijs belangrijk is. Volgens haar is de voorwaarde voor het succes dat je dit concept als proces blijft benaderen: ‘Vastzetten betekent de doodsteek.’

Netwerkgorganisatie maakt bibliotheek tot huis van de stad

Om van een bibliotheek een baken te maken moet een goed verhaal sterk gemaakt worden. Zo’n verhaal heeft zijn wortels in de lokale samenleving, dat illustreert Wageningen. De universiteitsstad telt 37.000 inwoners, wat klein is naar Nederlandse norm, en richt zich als ‘the City of Life Sciences’ ambitieus op de verbetering van de kwaliteit van het leven. De bibliotheek vertaalt die ambitie in stijlvolle architectuur, accurate informatietechnologie, educatie en netwerkgorganisatie. Iedereen kan er terecht met een logistieke of educatieve vraag: het stadsbestuur voor inspraak over beleidsthema’s, een

vrijwilligersorganisatie voor een sensibiliseringsactie, een school om samen leerproblemen op te lossen. Occasionele en structurele samenwerking met onderwijs, educatieve instellingen, verzorgingstehuizen, gemeentelijk infoloket 'wet' en infokrant maken van de bibliotheek dé cultuurmakelaar. Personeel en budget worden er bewust op ingezet. Ideeën van lokale organisatoren worden met de capaciteit van collectie, infrastructuur en personeel opgetild naar een betere uitvoering. De neutraliteit van de collectie, van de (digitale) media en van de kennisoverdracht door het personeel voeden de regie. De bibliotheek vult de regierol in

“ De jeugdbibliotheek van Heerhugowaard is een leer- en speelplek met een Explorium waar kinderen 'uitvinden', geïnspireerd door een workshop of een kunstenaar.

zonder stuurman te worden met als motto: 'Je mag ideeën niet kapen maar je moet wel de wind in de zeilen houden.' Directeur Sjaak Driessen noemt de genen van de werking: informatieve duiding, maatschappelijk engagement en verrijkte communicatie via netwerkorganisatie.

In de Nederlandse bibliotheekverhalen gaat telkens een doordachte conceptkeuze vooraf aan een consequente uitvoering. De gemeente investeert in een cultuurmonument dat op termijn een sterke reputatie ontwikkelt als cultuurbaken, met de status *huis van de stad*. Het maatschappelijk en bestuurlijk draagvlak dat met zulke ontwikkeling gepaard gaat, staat op zijn beurt borg voor de nodige beleidsruimte. ■

Hilde Plas is VVSG-stafmedewerker cultuur